

Ομιλία Γιάννου Παπαντωνίου

**στην ημερίδα του ΚΕΠΠ,
με θέμα:**

«ΕΛΛΑΔΑ, ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ & ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ»

Ξενοδοχείο Divani Caravel

Τρίτη 11 Οκτωβρίου 2011

Εδώ και είκοσι περίπου χρόνια τα δεδομένα, στα οποία στηριζόταν έως τότε το διεθνές σύστημα, άρχισαν να ανατρέπονται με ολοένα αυξανόμενο ρυθμό. Καθεστώτα που έδειχναν ότι ήταν ακλόνητα κατέρρευσαν από τη μια στιγμή στην άλλη, χωρίς να είναι σε θέση να αντισταθούν στη λαϊκή αποδοκιμασία. Πρώτα στη Σοβιετική Ένωση και την Ανατολική Ευρώπη, ο υπαρκτός σοσιαλισμός ξεπεράστηκε μέσα από μια ειρηνική επανάσταση, χωρίς ουσιαστική αντίσταση από την πλευρά των κατεστημένων δυνάμεων, και οι χώρες αυτές ανασυγκροτήθηκαν οικονομικά και πολιτικά, στη βάση της δημοκρατίας και των ανοικτών αγορών.

Σιδηρά, ή άλλης υφής, παραπετάσματα γκρεμίστηκαν, παλαιοί αντίπαλοι συμφιλιώθηκαν, νέοι ανταγωνισμοί προέκυψαν, ενώ σύγχρονες, «ασύμμετρες» απειλές άρχισαν να επιβάλλουν νέες μορφές συνεργασίας. Κλιματική αλλαγή, βιώσιμη ανάπτυξη, τρομοκρατία, ανθρωπιστικές καταστροφές, μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο σε διεθνή πλαίσια παγκόσμιας εμβέλειας.

Η συνεργασία σε αυτή τη βάση βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο. Διαμορφώνονται, όμως, οι συνθήκες για να αρχίσει να αποδίδει αποτελέσματα.

Ο ακαριαίος τρόπος με τον οποίον ανατράπηκαν αυταρχικά καθεστώτα τόσο στη Ρωσία και την Ανατολική Ευρώπη όσο και στη Βόρειο Αφρική αναζητεί μια εξήγηση.

Τα καθεστώτα αυτά θεμελιώθηκαν πάνω σε ισχυρές ιδεολογίες. Ο κομμουνισμός είχε απήχηση στους ευρωπαϊκούς, ιδιαίτερα, λαούς λόγω της έμφασης που έδινε στις αρχές της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, που παραβιάζονταν στα αρχικά στάδια ανάπτυξης του καπιταλισμού.

Αντίστοιχα, στις αραβικές χώρες, τα καθεστώτα εδραιώθηκαν σαν συνέχεια απελευθερωτικών αγώνων κατά της αποικιοκρατίας και στηρίχθηκαν σε ισχυρά

εθνικιστικά ρεύματα που στην αρχική φάση είχαν εστιαστεί στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Βαθμιαία, όμως, το προοδευτικό στοιχείο υποχώρησε και τα καθεστώτα απέκτησαν προσωποπαγή και δυναστικά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να χάσουν τη νομιμοποιητική τους βάση.

Παράλληλα, η παγκοσμιοποίηση, με τη δραματική αύξηση των δυνατοτήτων επικοινωνίας, αποκάλυψε την έκταση της υστέρησης των καταπιεσμένων κοινωνιών σε σχέση με τις προηγμένες δημοκρατικές χώρες. Οι συνθήκες ανατροπής ωρίμασαν γρήγορα και απέμενε μόνο να βρεθεί η στιγμή, ή να προκύψει η ευκαιρία, για να πραγματοποιηθεί η αλλαγή.

Ειδικά στις αραβικές χώρες, η διαδικασία αλλαγής πέρασε από πολλά στάδια. Πρώτα ήλθε η περίοδος της εθνικιστικής πορείας και του παναραβισμού. Ακολούθησαν οι εποχές προσέγγισης προς τη Σοβιετική Ένωση, οι απογοητεύσεις, η προσέγγιση προς τη Δύση και, στη συνέχεια, η μακρόχρονη αυταρχική διακυβέρνηση από «ισχυρούς άνδρες». Και υπήρχε πάντα η αραβο-ισραηλινή διένεξη, που δεν έδειχνε προοπτικές επίλυσης και αποτελούσε μόνιμη αιτία εκμετάλλευσης όσο και ειλικρινούς απογοήτευσης και αποστροφής προς ορισμένες δυνάμεις, και ιδιαίτερα τις ΗΠΑ. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, δεν ήταν αξιοπερίεργο ότι πολλοί λαοί, απογοητευμένοι από την ανικανότητα και διαφθορά των κυβερνώντων, στράφηκαν προς θρησκευτικές και μάλιστα φονταμενταλιστές αρχές, ως μόνη διέξοδο στα προβλήματά τους. Η τάση αυτή οδήγησε, σε πολλές χώρες, σε σκληρή αντίδραση και περισσότερο αυταρχισμό.

Όταν η αυταρχική διακυβέρνηση συνδυάζεται με αυξανόμενη καταπίεση, οικονομική δυσπραγία, διαφθορά μιας μικρής εξουσιαστικής ομάδας, αλλά και μια διευρυνόμενη αριθμητικά κοινωνική τάξη που αποκτά συνείδηση των προβλημάτων, η έκρηξη είναι θέμα χρόνου.

Η στάση των ενόπλων δυνάμεων επηρέασε καθοριστικά τη διαδικασία καθεστωτικής ανατροπής. Όπου, στην πλειονότητα τους, ταυτίστηκαν με το

καθεστώς η αιματοχυσία ήταν αναπόφευκτη. Όταν οι ένοπλες δυνάμεις ήταν πιο αντιπροσωπευτικές του συνόλου του πληθυσμού, τότε διευκόλυναν την εξέλιξη, οδηγώντας τη μέχρι τώρα εξουσία στην έξοδο.

Η Μέση Ανατολή και, γενικότερα, ο αραβικός κόσμος διανύει μια παραγμένη περίοδο, με αβέβαιο χρόνο λήξης. Νέα καθεστώτα εδραιώνονται στην Τυνησία, την Αίγυπτο και τη Λιβύη. Δύο χώρες, η Συρία και η Υεμένη, σπαράσσονται από συγκρούσεις. Το Μπαχρέιν δείχνει αυτή τη στιγμή σχετικά ήρεμο, αλλά είναι άγνωστο τι επιφυλάσσει η επόμενη ημέρα.

Ο αραβικός κόσμος στη Μέση Ανατολή αλλάζει με ραγδαίους ρυθμούς. Η αραβική άνοιξη δεν αφορά μόνο τη μορφή των καθεστώτων. Αφορά και τους γενικότερους προσανατολισμούς των χωρών αυτών, την εξωτερική πολιτική, νέες φιλίες και συμμαχίες. Η εξασφάλιση ερεισμάτων στις χώρες αυτές και τις κυβερνήσεις τους την επόμενη ημέρα είναι ζήτημα άμεσης προτεραιότητας για πολλές τρίτες χώρες και ιδιαίτερα για όσες, όπως η Ελλάδα, συνδέονται γεωπολιτικά με τον αραβικό κόσμο.

Οι ελληνο-αραβικές σχέσεις υπήρξαν, παραδοσιακά, πολύ ισχυρές. Πέρα από τη γεωγραφική εγγύτητα και την κοινή μεσογειακή ταυτότητα, μακρόχρονοι ιστορικοί δεσμοί καθώς και η παρουσία ελληνικών παροικιών σε πολλές χώρες, και ιδιαίτερα στην Αίγυπτο, συνέβαλαν στην ανάπτυξη των σχέσεων, σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Στη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου, η στήριξη που πρόσφερε η Ελλάδα, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, στον αγώνα του παλαιστινιακού λαού υπήρξε θετικός παράγοντας για την ενίσχυση των δεσμών και της συνεργασίας.

Είναι φανερό ότι έχει εξαιρετική σημασία να διαφυλαχθεί αυτό το πολύτιμο κεφάλαιο φιλίας και εμπιστοσύνης στο σύστημα σχέσεων που οικοδομούν τα νέα καθεστώτα στη Βόρειο Αφρική.

Η χώρα μας αντιμετωπίζει σήμερα τη σοβαρότερη οικονομική κρίση των τελευταίων δεκαετιών. Δοκιμάζονται οι αντοχές της ελληνικής κοινωνίας, ενώ κινδυνεύουν θεμελιώδεις εθνικές επιλογές όπως η ένταξη στην ευρωζώνη. Η άσκηση εξωτερικής πολιτικής, ιδιαίτερα για την προώθηση στόχων που δεν συνδέονται άμεσα με την αντιμετώπιση της κρίσης, δεν είναι εύκολη. Τα βόλια που διαθέτει η Ελλάδα πρέπει να φυλαχτούν για την προστασία ζωτικών συμφερόντων. Η επισήμανση αυτή, σχετικά με τις παράπλευρες απώλειες που προκαλεί η ένταση και διάρκεια της οικονομικής κρίσης, υπογραμμίζει την ανάγκη εφαρμογής αποτελεσματικής πολιτικής για την εξυγίανση και ανόρθωση της οικονομίας.

Όμως, παρά τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, υπάρχουν πρωτοβουλίες που μπορούν, και πρέπει, να αναληφθούν για τη διατήρηση και ενίσχυση των σχέσεων και της συνεργασίας με τον αραβικό κόσμο.

Υπάρχουν, καταρχήν, σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης διπλωματικών πρωτοβουλιών για τη διαμόρφωση πλαισίου πολιτικής συνεργασίας με τις νέες κυβερνήσεις. Προτεραιότητα των κυβερνήσεων αυτών είναι η ανασυγκρότηση του κράτους και των θεσμών που το συνθέτουν σε νέες δημοκρατικές βάσεις. Πέρα από τη συνδρομή των διεθνών οργανισμών και ορισμένων μεγάλων δυνάμεων, η Ελλάδα θα μπορούσε να προσφέρει συνδρομή σε συγκεκριμένους τομείς, ιδιαίτερα στην κοινωνική πολιτική, με χαμηλό κόστος αλλά μεγάλο δυνητικό όφελος. Θα μπορούσε, επίσης, να στηρίξει με περισσότερο ενεργό τρόπο τις θέσεις των νέων κυβερνήσεων στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γενικότερα, η Ελλάδα πρέπει να έχει ουσιαστική και προβεβλημένη παρουσία στις εξελίξεις που έχει δρομολογήσει η αραβική άνοιξη.

Στον οικονομικό τομέα, καίρια σημασία έχει η αξιοποίηση των τεράστιων δυνατοτήτων των αραβικών χωρών για επενδύσεις και προώθηση κοινών επιχειρηματικών σχεδίων, σε τομείς όπως οι κατασκευές και η ενέργεια. Η αραβική άνοιξη δεν αφορά τις πλουσιότερες χώρες και τα εμιράτα του Κόλπου.

Διαμορφώνει, όμως, ένα νέο πολιτικό πλαίσιο διανοίγοντας προοπτικές για στρατηγικές αναθεωρήσεις με οικονομικές επιπτώσεις.

Έχει, βέβαια, αποδειχθεί στο παρελθόν ότι η οικονομική συνεργασία δεν χαρίζεται. Κατακτάται με επίμονη προσπάθεια, ιδιαίτερα στην κατεύθυνση της δημιουργίας φιλικού επενδυτικού περιβάλλοντος και της κατάρτισης αξιόπιστων επιχειρηματικών σχεδίων. Αν η σημερινή κρίση μπορεί να έχει μια θετική επίπτωση, θα ήταν η επιτάχυνση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων στο διοικητικό περιβάλλον και τη λειτουργία των θεσμών και των υπηρεσιών ώστε να εξασφαλίζεται αποτελεσματική στήριξη στις πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα. Η δραστηριοποίηση ελληνικών επιχειρήσεων στη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική πρέπει να έχει προτεραιότητα σε αυτήν την προσπάθεια.

Η ημερίδα που διοργανώνει σήμερα το ΚΕΠΠ επιδιώκει να συμβάλει στην αναζήτηση νέων ευκαιριών συνεργασίας με τις αραβικές χώρες. Ελπίζω να καταλήξει σε ουσιαστικά συμπεράσματα που θα μπορέσουν να αξιοποιηθούν. Υπάρχουν ευκαιρίες. Όμως, στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, περνάνε με μεγάλη ταχύτητα και δεν επανεμφανίζονται. Θα πρέπει, τη φορά αυτή, η χώρα μας να δράσει έγκαιρα, κατοχυρώνοντας και αναβαθμίζοντας το γεωπολιτικό της ρόλο στην ευρύτερη περιοχή.